

TIIVISTELMÄ

Suomenruotsalainen viittomakieli on yksi Suomen uhanalaisimmista vähemmistökielistä. Uhatusta asemasta kertovat muun muassa kielen vähäinen tutkimus ja se, ettei kielen käyttäjistä ole saatavilla perustietoja. Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. päätti tarttua jälkimmäiseen ja teetti kartoituksen suomenruotsalaisen viittomakielen tosiasiallisesta tilanteesta. Kartoitus tukee omalta osaltaan ymmärrystä siitä, että kielen kokonaisvaltaiselle elvytysuunnitelmalle on kiireellinen tarve.

Tämän kartoituksen ensisijaisina tavoitteina on (1) kartoittaa, paljonko kuuroja suomenruotsalaisia viittomakielisiä on Suomessa ja (2) selvittää todellinen käytettävissä olevien, sekä ruotsia että suomenruotsalaista viittomakieltä hallitsevien, viittomakielen tulkkien lukumäärä. Näiden tavoitteiden lisäksi kartoituksen päämääränä on kuvata kielen elinvoimaisuutta. Suomenruotsalaisten viittomakielisten kuurojen sekä viittomakielen tulkkien lukumäärä kartoitettiin ketjuotannan, eli niin kutsutun snowball sampling -metodin avulla. Tulkkutilannetta selvitettiin lisäksi tulkkipalvelun tuottajille suunnatulla kyselyllä. Kysely kohdistettiin Kansaneläkelaitoksen (Kela) vuosina 2014–2015 käyttämille tulkkipalvelun tuottajille. Edellä mainittujen lähestymistapojen lisäksi kieliryhmän tilannetta selvitettiin haastatteleamalla ensisijaisen kohderyhmän edustajia.

Kartoituksen tulos osoittaa, että kuurojen suomenruotsalaisten viittomakielisten lukumäärä on huomattavasti aiemmin arvioitua 150 henkilöä pienempi. **Tällä hetkellä Suomessa on noin 90 kuuroa kielenkäyttäjää.** Koska suomenruotsalaisten viittomakielisten tilanne on kuitenkin hyvin monisyinen, tätä lukumäärää ei voida pitää selkeänä tilastollisena totuutena. Sen sijaan kyseessä on tieteellisin menetelmin koostettu ja useamman faktorin avulla todennettu tilannearvio. **Kartoitettujen kuurojen kielenkäyttäjien keski-ikä on korkea, sillä lähes 70 prosenttia heistä on syntynyt joko 1950-luvulla tai aiemmin.** Maantieteellisesti kuurot kielenkäyttäjät ovat sijoittuneet pääasiallisesti ruotsinkieliselle rannikolle, lähinnä Pohjanmaan ja Uudenmaan maakuntiin. Tällä kartoituksella ei ole voitu ottaa kantaa kaikkiin keskeisiin kielenkäyttäjiin, joita kartoitettujen Suomessa asuvien kuurojen kielenkäyttäjien lisäksi asuu sekä Suomessa että Ruotsissa.

Suomenruotsalaista viittomakieltä ja ruotsia osaavien viittomakielen tulkkien osalta tutkimuksella saatiin Kelalta ja palveluntuottajilta ristiriitaista tietoa tulkkien lukumäärästä suhteessa kielenkäyttäjien omiin käsityksiin. **Kelan ja tulkkipalvelun tuottajien tiedot perustuvat tulkkiprofiileihin, joiden mukaan suomenruotsalaisen viittomakielen tulkkeja on 21–24. Kielenkäyttäjät puolestaan arvioivat, että tulkkeja on vain noin kymmenen (10).** Eroavuuden taustalla lienee se, ettei tulkkien koulutus ole antanut riittäviä työkaluja kielellisten taitojen arviointiin, mutta myös se, että tulkkiprofiilit ovat kapeita eivätkä taivu kuvaamaan arkielämän todellisia tilanteita, joissa tulkin pitää käytännössä olla valmis tulkkamaan neljällä eri kielellä.

Lisäksi kartoituksesta käy ilmi, että yhteiskunnallisissa rakenteissamme on puutteita ja että kieliryhmän tarpeet sivuutetaan. Tästä johtuen suomenruotsalaisessa viittomakielessä on nykyään paljon sisäistä vaihtelua. Kielen sisäisestä epäyhtenäisyydestä huolimatta suomenruotsalaisten viittomakielisten keskuudessa vaikuttaa vallitsevan aivan erityinen yhteenkuuluvuuden tunne, joka saa heidät jatkamaan taistelua kielellisten ja kulttuuristen oikeuksiensa puolesta. Toisaalta tahto ja voima taistella kielen puolesta ovat suoraan kytköksissä yhteisön ulkopuolisten asenteisiin ja kielen yhteiskunnalliseen asemaan. **Mikään uhattu kieliyhteisö ei selviä ilman yhteiskunnan tukea, eivät myöskään suomenruotsalaiset viittomakieliset.** Tukitoimien toteutusten on oltava sellaisia, että ne samaan aikaan turvaavat sekä kielen eloonjäämisen että kielenkäyttäjien kielelliset oikeudet (ks. luku 9 Toimenpide-ehdotukset).

Avainsanat: suomenruotsalaiset viittomakieliset, suomenruotsalainen viittomakieli, kuurot, viittomakielen tulkit, kielelliset oikeudet, uhatut kielet, kielen elvyttäminen